

GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

Gyógyszerészet 54. 625-626. 2010.

Adalékok Szent Kozma és Damján ikonográfiai megjelenéséhez. Egy rendkívüli festmény a kőszegi jezsuita officinában

Adalberto Peroni¹, Gabriele Peroni¹, Ferentzi Mónika²

Bevezetés

A jezsuiták 1743-ban kaptak patikanyitási engedélyt Kőszegen. Jelenleg a kőszegi *Arany Egyszarvú Patikamúzeum* állandó kiállításán látható a jezsuita barokk officinabútor egyik festménye, amely Szent Kozmát és Damjánt ábrázolja. A kép olajfestékkel vászonra készült, az egykori bejáratnak háttal állva a jobb oldali ajtónyílás fölött van elhelyezve, ovális keretben. A festményről a szakirodalomban alig esik szó. A múzeumi ismertető [1] szerint a festmény a híres osztrák barokk festő, *Paul Troger* (Welsberg/Tirol, 1698- Bécs, 1762) korai rajzáról készült másolat. Azon a metszeten Paul Troger a szenteket egy lazaretben ábrázolta, betegápolás közben. A szentek alakja a festményen megdöbbentő hasonlóságot mutat a metszet alakjaival. A képet *Venceslaus Ettl* festőtől kapták a jezsuiták [1]. A szakirodalomban mindig ez a szó szerepel, hogy „kapták”, „ajándékozta”, tehát ez alapján nem tételezzük fel, hogy Ettl festette. Megjegyezni kívánjuk, hogy a kép szignálatlan.

A szerzők bemutatják és értelmezik a Kőszegen található igen érdekes és ritka Szent Kozma és Damján ábrázolást. Megállapításuk szerint a szenteket gyógyszerészekként ábrázolták, gyógyszerkészítés közben.

A festmény leírása

A kép ovális alakú, a bútor szerves része. A festményen a szenteket munka közben, ikreként láthatjuk, mindkettő koros már, szakállukba ősz szálak gyűlnek. Vörös talárt és fekete szegélyű, szürke tetejű, nyolcszögletű kalpagot viselnek. A bal oldali szent folyadékot tölt egy kis palackból egy kétfülvű csészébe, a másik egyenesen áll, egy fatégellyel a kezében. Az asztalon egy papírlapot láthatunk, ez egy recept, amely fölött konzultálnak. A festmény legérdekesebb részei a szentek foglalkozását jelző *attribútumok*. Úgy dolgoznak, mit két gyógyszerész. Mindketten *gyógyszerészeként* vannak ábrázolva, szemben azzal a ténnyel, hogy Kozma és Damján szokásos ábrázolása *orvos* és *gyógyszerész* vagy két *orvos*. A gyógyszerészek és az orvosok egyaránt hosszú vörös talárt viseltek egyetemi viseletként a 17. század végén, amint azt a szóban forgó képen is láthatjuk. A kalpag szürke része nyolcas osztatú; a nyolcas szám – a Szent Ambrus milánói püspök által megfogalmazott jelképiség szerint – a végtelen és az újjászületés (keresztelés) szimbóluma a battisterok (keresztelő kápolnák) is nyolcszög alaprajzúak. Így a kalpagban elrejtve a keresztény újjászületés jelképét szemlélhetjük.

Megbeszélés

A gyógyszerész Peroni testvérek áttekintették gazdag archívumukat, amely több mint 1000 Kozma-Damján ábrázolást tartalmaz egész Euró-

pából. Mindössze egyetlenegy festmény akad, amely talán párhuzamba állítható a kőszegivel. Ez Valldemosaban található, a karthausi kolostor gyógyszerertárában, Mallorca (Spanyolország) szigetén. Ez a kép Szent Kozmát és Damjánt szintén gyógyszerész-ként, receptkészítés közben ábrázolja. A szentek felismerését *attribútum* segíti, amely az ábrázolt személy állandó és felismerését szolgáló jelvénye. Következtetésünk, hogy a szentek foglalkozását jelző attribútumok őket gyógyszerészekként ábrázolja, receptkészítés közben.

Az *ingyen gyógyító* (anargyros) Szent Kozma és Damján vértanú († 303) ikrek/testvérek, az orvosok és gyógyszerészek, a gyógyítás védőszentjei, az önzetlen égi tudomány képviselői. Ünnepnapijuk az újkorban

szepember 26. A szentek működése – gyógyítás és keresztény hitre térítés – egybeesik a jezsuiták szándékaival, amely a gyógyszerertár alapításának is célja volt.

A jezsuita officinabútor az Iparművészeti Múzeum tulajdona (Budapest, Üllői út 33-37. – 1092)

IRODALOM

1. *Szigetváry, F.*: Múzeumi vezető. A Kőszegi Patikamúzeumok Arany Egyszarvú Patikaháza. Galenus Kiadó 2005.

Peroni, A., Peroni, G., Ferentzi, M.: *Some data regarding the Iconography of Saints Cosma and Damian. A rare and interesting Painting from 1743 in Kőszeg, Hungary.*

¹Olasz Gyógyszerésztörténeti Akadémia, A.I.S.F., Viggiù, Olaszország

E-mail: gabriele.peroni@yahoo.it

²Kőszeg, Rómer Flóris u. 2. – 9730

E-mail: ferentzimonika@t-email.hu

GYÓGYSZERÉSZETTÖRTÉNET A DÉLVIDÉKEN

BÁCSORSZÁG

Vajdaságt honismereti szemle

A *Bácsország* folyóirat a Vajdaság egyetlen honismerettel, helytörténettel foglalkozó lapja. Lapunk fontosnak tekinti a térség mindaddig feltáratlan gyógyszerésztörténeti vonatkozásainak bemutatását. Célunk a *Magyar Gyógyszerésztudományi Társasággal* való együttműködés révén egy hiánypótló és egyben a későbbi kutatások alapjait is lefektető vállalkozás felkarolása.

Lapunk a Társaság Gyógyszerésztörténeti szakosztályának koordinálásával olyan forrásfeltárára épülő alapmunkákat vár, amelyek eddig még nem kerültek publikálásra és a későbbi kutatások szempontjából témájukat, vagy elméleti és módszertani keretüket illetően iránymutatóak lehetnek. Bár lapunk helytörténeti jellegű, kitekintése és értelmezési kerete a történeti Bács-Bodrog megye és a szomszédos megyék, a tágabb értelemben vett régió, a Kárpát-medence, valamint az egykori monarchia szabta keretek révén Közép-Európa és annak – a gyógyszerészet történetében jelentős – német nyelvterületi kötődései.

A modern gyógyszerészet kialakulása térségünkben a 19. századhoz köthető, így a tematikus szám középpontjában is a 19. század és a 20. század első fele áll. Többszemzetiségű, a vizsgált időszakban több szempontból is átstrukturálódó térség lévén fontos volna bemutatni a gyógyszerészet egyetemi központjait, az ekkor kiépülő gyógyszergyártás, -kutatás és -ellátás kereteit. A gyógyszerészet „makro-történelme” mellett ugyanakkor fontosnak ítéljük a gyógyszerészethez, a gyógyszerertárhoz és a gyógyszerhasználathoz kapcsolódó életmód-történeti vonatkozások vizsgálatát is. A szűken vett gyógyszerészet történetén túl meg szeretnénk jeleníteni a gyógyászat történetének térségünkhöz kapcsolódó tematikus vonatkozásait is a korábbi korok régészeti, történeti anyagától a népi gyógyászat gyakorlatáig.

A jelzett témakörben az egyes tanulmányok témája szabadon választható. Körlevelünk inkább útbaigazító írás kíván lenni csak, semmint a témát minden szempontból kimerítő kötelező keret. Gyógyszerésztörténeti tematikus számunk a Bácsország 2012-es évfolyamában kap helyet.

A cikkek *Ferentzi Mónika*, a Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Gyógyszerésztörténeti Szakosztály elnök asszonyának küldendő (9730 Kőszeg Pf. 120., e-mail: ferentzimonika@t-email.hu). A kéziratok beérkezési határideje: 2011. szeptember 1.

A benyújtott, lektorálásra kerülő kéziratok terjedelme max. 15 oldal a szükséges illusztrációkkal együtt. Lapunk gazdagon illusztrált cikkek megjelenítésére törekszik.

Részletes formai követelmények a Bácsország honlapján a www.bacsorszag.rs linken olvashatók.

Szabadka, 2010. szeptember

Silling Léda
főszerkesztő

Grafoprodukt Kft., József Attila utca 26. 24000 Szabadka, Szerbia Tel./fax: +38-1-24-555-032 – www.bacsorszag.rs